

رسالہ ربع دائرہ

T. C.
Millî Eğitim Bakanlığı
Köprülü Kütüphanesi
Başmemurluğu

Sayı : _____

۴۴۴

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل على البحر الاخرى للفلک قناطر
المقنطرات مستقيمة الى سموات الالهة الى
طريق الحمد والصلوة على من يستحقها ويستوجبها
لا يحسب وقت دون وقت بل في جميع الاوقات
وبعد بواحق ربنا والله مصطفى بن علي
الموقت بالحامع السليمي بواه الله الملك العلام
دار السلام ايدردن دار السلام مقنطرات ديمكر
متعارف اولان التكم ربع دائرة اقسامه
طالب وراغب اولنلر احوون تركه برخص
رساله جمع ايلنم فائده سني غام اوله جميع
طالب اولانلر اذن مستفيد اوله تركيبي
برمقدمه واون اكي باب اورزني ترتيب
اللام وورسالة في كفايت الوقت لمعرفة
الدائر وفضله والسمت برله تسعيه اللام
مرجودرکه بورسالة دن استفادة ايلنلر
بوفير حقيرني دعاء خير الله بادايدو
مهرست رساله ده بوجوه ذكروا لست

الحمد

كركد راقا مقدمه اشور ربع دائرة نك روفك
ادلري بمانده **در الباب اول** في معرفة
الحمل الكبير **الباب الثاني** في معرفة
اخذ الارترفاع من هذه الاله **الباب الثالث**
في معرفة وضع المرى على درحة الشمس
الباب الرابع في معرفة ميل الشمس وغاية
ارتفاعها ووجهة كل منها **الباب الخامس**
في معرفة عرض البلدان من الغاية والميل
الباب السادس في معرفة نصف الفضلة
ونصف قوس النهار والليل **الباب السابع**
في معرفة الدائر وفضل الدائر **الباب الثامن**
في معرفة ارتفاع العصر والدائر بين الظهر
والعصر والدائر بين العصر والغروب **الباب**
التاسع في معرفة دخول اول وقت المغرب
وحصتي الشفق والفجر **الباب العاشر**
في معرفة سمت من الارترفاع **الباب الحادى**
عشر في معرفة سمت القبلة **الباب الثاني**
عشر في معرفة اخراج الجهات الاربع ونصب
القبلة كلك امدى اوله مقدمه شر وعنه
مقدمه نك بمانده دريس مقدمه ديدكر
اشور ربع دائرة رسالتيك برى شول

ربعك كوشه سنده اولان دلو هكده كه اكا
 خط كجور رلر خط ديو اول مركز ده كج
 ابلکه دبر لر **المري** نوسی دخی مری در مری
 شول كوكبك ابلکه دبر لو كه ربعك حیطنه
 بغار لر اشغه بو قو و تور و ملك الجون قائم
 مقام شمسه ز اما مریك زكي خط زلكك
 غیری اولق كركدر **قوس الارترفاع** برسی
 دخی قوس الارترفاع در قوس الارترفاع بر
 قوس در كه ربع دائرةك اشغه اتي جب
 جوره قبلشد و دخی طقسان در جبهه
 ترا بر جبهه سمت اولمشد را اولدن آخره
 آخر دن اوله حروف جمله ابله یا زلمش كه
 الجد حسابی د بمكله مشهور در اولکی
 باینده بیان اولشه كركدر و دخی قوسك
 اولدن آخرینه یا زلمه اعداد مستویه
 دبر لر آخر دن اوله اعداد معكوسه
 دبر لر **خط المشرق والمغرب** برسی دخی
 خط المشرق والمغرب در كه اول بر طفری
 جكلمش خط در مركز دن قوس ارتفاعك
 اولنه ار مشد **خط وسط السما** برسی
 دخی خط وسط السما در كه بود دخی طفر و

جكلمش خط در مركز دن اشغه قوس ارتفاعك
 آخرینه وارنجه بو خط خط نصف النهار ده
 دبر لر **المدارات الثالث** برسی دخی اوج
 مدار در بو اوج مدار دن مراد اوج دائرة
 در كه مركز لری ربعك مركز در یعنی ربعك
 مركز دن جزلمشد و برندن بو كدر
 مدار كه قوس ارتفاعه یقین در اكا **مدار**
الجدي دبر لر بر مدار كه حمله سندن كجركدر
 و دخی بقاری مركزه فرید در اكا **مدار**
السرطان دبر لر اما اول مدار كه بواكسی
 نك بیننده واقع اولمشد در اكا **مدار الحمل**
والميزان دبر لر و **مدار الاعتدالین** دبر لر
 و دخی بو مدار ابله خط مشرق و مغرب
 تقاطع ایند و کی نقطه به نقطه مشرق دبر لر
المقنطرات بو رسمك برسی دخی مقنطرات در
 مقنطرات شول رسمك در كه بری بری
 اینجده جقمش كمش بر برندن طار در حمله
 سنك بر را و جاری مدار سرطان اولشه
 فضله لو اولان ربعارده اما فضله سزا اولده
 بعضنك بر را و جاری خط مشرق ده و مغرب
 قرار ایلر و بر را و جاریك بعضی مدار

جدی به بعضی وسط السماء به اولش دخی
 اکثر ربعارده مقنطرات التشره رسم اولور
 التي مقنطراته برعد دیا رزلر صایمغه اسان
 اولسون دیو **الافق** بریسی دخی افقد رکه
 مقنطراتک اولد ر و دخی فضله لو اولان
 ربعارده اشبو افق نقطه مشرق دین
 کجوب مدار سرطان اولشمشدر اما فضله
 سزا اولانده نقطه مشرق دین قطع اولمشدر
السموت بریسی دخی سمتار در سموت
 اول مقنطراتی ار قوری کس قوساره
 دیر لکه حمله سنک بر راو جاری مدار
 سرطان دن جقوب بعضنک بر راو جاری
 مدار جدی به اولش و بعضنک بر راو جاری
 افقده قرار ایلر فضله لو اولان ربعارده
 اما فضله سزا اولانده جنوبیسی افقده
 قرار ایلر و دخی سموتک اولی شول سمتار که
 نقطه مشرق دین جقوب مدار سرطان
 اولشمشدر اما اکثر تحت ده اولان ربعارده
 اول سمتی قرا یله جزر لر یوکا دائره اول
 السموت دیر لر سموتک شمالیسی جنوبیسی
 فصل اید یجید ر و دخی سموت اعدادنک

مبدی بوندند ر کونک شمالیسی کونک جنوبی
 و دخی اکثر ربعارده سموتی بشر بر زلر
منطقه فلك البروج منطقه فلك البروج
 ایکی قوساردر که ایکسید نقطه مشرق
 جقمشدر بریسی خط وسط السماء قانده
 مدار سرطان منتهی اولمشدر یوکا منطقه
 شمالیه دیر لر اول بریسی دخی خط وسط
 السماء قانده مدار جدی به منتهی اولمشدر
 یوکا منطقه جنوبیه دیر لر یونلرک هر بری
 اجزاء بر وحله قسمت اولمشدر اما اکثر
 ربعارده منطقه جنوبیه تقسیم ایلر لر
 الجی شمالیه سی اتمر لر یونکله کفایت اید کلرند
 او توری و دخی اکثر ربعارده مرکز مدار
 سرطان مابیننده ساعات زمانیه رسم
 ایلر لر زیاده مهمانندن دکلر **قوس العصر**
 بریسی دخی قوس عصر دیر که مدار سرطان دن
 مدار جدی به جکلمشدر آور زینه عصر دیو
 یازلمشدر بعض ربعارده قوس عصری
 ایکی یازر لر بریسی عصر اول دیر لکه اما
 قول اور زه عصر دیر که اکثر اولوشلر لده
 معمول به اولان دخی بو عصر **قوس**

الشفق والفجر اول رسمارك برپسی دخی شفقك
 وفجر ك قوسلرید كه مدار سوطا نذین مدار
 جذبه وارنجه جگلسد راورد زلرینه دخی
 شفق وفجر دیو یازلمشد **واما الهدقان**
 اما ایکی هدفه دیور بعلک اوزرنده شول
 ایکی زاید چمیشلره دیورلرودخی **ثاقول**
 شول جسم ثقیله دیورلر که ارتفاع البذغی
 وقتن ربعلک محیطه امرلر هوای منع
 اتمکدن اوتوری کرک برج کرک بافره
 ایسه **الباب الاول** فی معرفة الحمل الکبیر
 اولکی باب حمل کبیرند رانک بلمسی بیانده
 د راشبوفنک فاضالری حمل کبیری سکر
 کلمه جمع ایلر اول سکر کلمه یونلرد را بحد
 هوز خطی کلن سعقص فرشت نخذ
 ضطغلا پس امدی یونلری بر بر بیان
 ایلیم لم که طال لیلره اسبان اوله **الف** بر در
 یا ایکیدر **جیم** اوجدر **دال** در تدر **ها**
 بشدر **واو** البندر **زاید** دیدر **ح** سکر در
ط طقوز در **یا** اوند **ک** بکرعیدر **لام**
 اوتوز در **میم** فرقد **ن** اللیدر **سین** التمشدر
عین بتمش در **فا** سکان در **صاد** طقساندر

قاف یوز در **را** ایکوز در **سین** اوجیوز در **تا**
 دوت یوز در **ثا** بشیوز در **خا** التشیوز در
دال یدی یوز در **ضاد** سکر یوز در **ظا** طقوز
 یوز در **عین** سکر اما معلوم اوله که فحی
 اشبوحر فلر الا ینده باعنوی برلرده وضع
 اولملو اولسه اکثر اولانی اقل اوزرنه تقدیم
 ایلر **مثلا** اون بر یازملو اولسه **یا** یازرلر ویکری
 بش یازملو اولسه **که** یازرلر و یوز سکرینه
قف یازرلر و اوجیوز التمش بش **ش** یازرلر
 و طقوز یوز طقسان طقوز **ط** یازرلر
 بیکه وارنجه عدد بودرو اما سکر نصکیم احاد
 عدد فی بیک اوزرنه تقدیم ایلر **مثلا** ایکی
 بیک یازملو اولسه **بغ** یازرلر و طقوز بیک
 یازملو اولسه **طغ** یازرلر و یوز بیک یازملو
 اولسه **قکغ** یازرلر و قس علی هد و دخی شود
 معلوم اوله که قاعدی کلیسه در فحی **حاو**
 یازملو اولسه فویر و عین یازملو **مثلا** **ح** یوله
 یازرلر **الباب الثاني** فی معرفة اخذ الارتفاع
 ایکی باب شمیدن اشبو التله ارتفاع الماسنک
 بیانده در اوله ارتفاع دیوشمسک افقدن
 یوقار و اقلغه دیورلر پس امدی ارتفاع

الماسك طريقي بود كه ربع دائرة ايكي الكلدونا
 سين شاقول دحي خطه اصله اوله ربعك
 هدفه دن هالي اولان طرفي شمس دن نكا
 قلاسن اندنكره ربع دائرة آزان حركت
 اندوره سين تابوتار و هدفه كوكله سي
 اشغه هدفه بي اوزنجه دكين حال بوكه ربع
 دائرة نك خطي اول وقت نه ربعه طمانه و نه
 طوره اولاهان دو قنرد و قنركي اولادقت
 بر يدر كه خط اوليه بس اول وقت نظر ايله سين
 خط اشغه قوس ارتفاعك اولدن قاج درجه
 كسد بس اول وقتده شمسك ارتفاعي اول
 اولور اكر ارتفاع زوالدن او كودي اولحق
 اولور سه اول ارتفاع شرق اولور اكر زوالدن
 صكره اولحق اولور سه غرب اولور **الباب**
الثاني في معرفة وضع المرى على درجة الشمس
 في اجزاء المنطقة او حني باب منطقة البروج
 اجزاسنده ~~مر~~ ^{درجه} شمس اوزر نه قوما
 سنك بيانده در اول شول معلوم اولا كه
 منطقة البروج اون ايكي به بخش اولمشدر
 هر بخش به برج ديمشدر و دحي به برج
 او توزه بخش ايلمشدر اما اكثر ربعلوه

هر برج اوني به بخش ايلر هر بخش ايكي
 درجه اولور و دحي اوني ايكي برجك التي برج
 شمالي والتي برج جنوبى شمالي اولدر حمل
 نور جوزا سرطان اسد سنبله در اما
 جنوبى اولدر میزان عقرب قوس جدى دلو
 حوت ابتدا بروج حمل در كه اولي نقطة مشرق
 جنوب منطقة شماليه اوزر نه كمنس اوله ايكني
 نور او حني جوزا كه اخرى وسط السماء ايله
 منطقة شماليه بولمشد و غي بوجقد راندن
 دوني و يركه اول بوجق سرطان اوليدر
 اندن اسد اندن سنبله كه اخرى نقطة مشرق
 اولور شمالي برجارى تمام اولدى اندن صكره
 نقطة مشرق دن میزان اولي منطقة جنوبيه
 اوزر نه اندن عقرب اندن قوس كه اخرى
 خط وسط السماء ايله منطقة جنوبيه بولمشد و غي
 بوجقد راندن دو نور كه اول بوجق جدى
 اوليدر راندن دلو اندن حوت كه اخرى
 نقطة مشرق اولور جنوبى برجارى تمام اولد
 بس ايمدى بونلر معلوم اولد قن صكره
 خطي منطقة دن درجه شمس نه انبه اول
 درجه نك اوزر نه كنور وب مري اوزر نه

جلوب راست نشانده سین بویه ایلد و کله
 تقد برجه مری شمک قائم مقامی اولور
 وقتا که درجه شمسی شونک اوزرینه وضع ایلد
 دنسه بوندن مری وضع اولسون د عکدر
 اما اکثر ربعارده اخرا بر وجهه همان منطقه
 جنوبیه تقسیم ایلر لکن شمالیه تقسیم انحرار
 بویه اولان ربعارده شمس شمالی برچارنده
 اولدوغی وقتن مری اوزرینه نشانلق
 راست کله کوکد ریس اول وقت طریق
 بودر که هر برجک نظری وارد در نظیر ایلد
 عمل ایلد سن اول هر برجک نظری نذر
ملک کوکد رحمل میوانل ثور عقربله حوزا
قوسیده سرطان جدی ایلد اسد دلو ایلد
سنبله حوت ایلد بزبرینه نظیر لرد ریس
 اندی بونلر دخی بلند کدن صکره درجه شمک
 شمالی برچارنده اولدوغی وقتن خطی درجه
 شمک نظری اوزرینه قویا سین اندن مری
 یوقاری منطقه شمالیه اوزرینه نشانده سین
 چنان بویه اولد همان شمس درجه سی اوزرینه
 واقع اولمش اولور و قس علی هذا **الباب الرابع**
 فی معرفة میل الشمس وغایت ارتفاعها و جهه

کل منها و در دخی باب شمک میلنی و دخی
 شمک غایه الارتفاعی یعنی هر کونک نهایت
 ارتفاعی در دخی میل و غایه الارتفاع
 شمالیدن و یا جنوبیدن هب بونلرک
 بلسی یا ننده در ریس بونلری بلسی
 طرفی نودر که خطی منطقه دن درجه شمک
 اوزرینه کتورب مری نشانده سین اند
 خطی خط وسط السما اوزرینه نقل
 ایلد سین اندن نظر ایلد سین مرکه مدار
 حمل مابینده منقظر اندن قاج منقظره
 وارینه درجه نک میلی اولور و دخی
 اول میل شمالی اولور اگر مری مدار حمل ایلد
 مدار سرطان اراسنده اوحن اولور سه
 و دخی مری مدار حمل ایلد مدار جدی اراسند
 اولور سه اول میل جنوبی اولور قسطنطنیه
 ربعنده مدار اعتدالک ایکی جاننده
 اولان منقظره لر بریده در قلاونی ایکی
 شر درجه در دخی شول منقظره که مری
 انی باصمشد را و نونک غایه الارتفاعی اول
 اولور **مثلا** شمس ثور اولنده اولسه اول
 کونک میلی اون برچوق درجه در هم شمالید

شمس شمالی بر جازنده اولد و غندن او توری
 ودخی اول کونک غایه الارتفاعی الشمس
 بحوق درجه در انا غایه الارتفاع معلوم
 اولد قدن مکره بونک دخی جهتی میل کی
 شمالیدر یا جنوبیدر بملک دیلین
 بونی بملک طرفی بودر که ارتفاعک
 نهایت وقتند یعنی زوال وقتند مشرق
 جانب توجہ ایلیه سن اندن نظر ایلیه
 اگر کولک صاع طرفه دوشوسه بعضی وقتند
 مکه ده دوشد و کی یا دخی او نه سی کی
 ناخط استوائیه و ارنجه بمله سنکه اول
 غایت شمالیدر و اگر کونک صوله دوشوسه
 مدینه دن شرقها الله ناکلوب بودن کجوب
 عروض نهایت بولد و غی پره و ارنجه کی نی
 ایله اولد و غی تقد برجه اول غایت جنوبی
 اولور اشبور بر لوده غایت الارتفاع شمالی
 اولمی بوقدر دائم جنوبیدر اما میل شمالی
 اولور شمس شمالی بر جازنده اولد و غی کی
 ودخی جنوبی اولور جنوبی بر جازنده
 اولد و غی وقتن بیسی بومقدار له کفایت
 اولدی قلا فی بونلر کور قیاس اولنه

الباب الخامس فی معرفة عرض البلد ان
 من الغایة والمیل بشی باب غایه الارتفاع
 دخی میل دن هر شهرک عرضی بمله سی بیانده
 در بونی بملک طرفی بودر که اول اول
 کونک غایه الارتفاعی بمله سن فاج درجه
 در اندن صکره نظر ایلیه سن اول کونک
 شمسک میلی و ارمی بوقتی در اگر اولمحق
 اولور سه شمس حمل اولنده یا میران اولنده
 اولد و غی کی بیس اول بولنان غایت فاج
 درجه ایله طفسان درجه دن نقص ایله
 سن نه باقی قالور سه اول شهرک عرضی اول
 اولور **منله** قسطنطنیه ده شمس حمل اولنده
 یا میران اولنده اولسه اول ایکی وقتند
 شمسک میلی او طار اول ایکی کونده غایه
 الارتفاع فرق طغوز درجه بولور بوقرن
 طغوزی طفسان دن طرح انلک فرق بر
 درجه باقی قالدی بلدک که قسطنطنیه
 نک عرضی فرق بر درجه ایمن اگر شمسک
 میلی اولحن اولور سه ایکندن خالی دکلدر
 یا اول میل شمالی اوله و یا جنوبی اوله اگر شمالی
 اولحن اولور سه اول وقت میلی اول کونک

غاية الارتفاع من طرح ايليه ميلي شمالي
 غايت جنوبي اولدوغندن اوتوري
 اكر ميلي جنوبي اولحق اولورسه اول وقت
 ميلي غايت الارتفاعه جمع ايله ايكسده
 جنوبي اولدوغندن اوتوري طرحدن
 باجمعدن صكره هره حاصل اولورسه
 طفسان درجه دن كيدر باقى قلى اول
 شهر ك عرض بلدى اولور **مثال** قسطنطينه
 نك عرض بلدى مجهول اولسه شمس دخی
 نور اولنده اولسه شمالي به مثال اول
 كونك ميلي اون برحق درجه در
 غاية الارتفاعى الشمس بحق درنته كه
 كجشد ريس اون برحق ميلي الشمس
 بحق غايتندن كيدر ذك ميلي شمالي
 غايت جنوبي اولدوغندن اوتوري
 فرق طقوز درجه باقى قالدى بوماحق
 طفسان دن طرح ايلدك قسطنطينه نك
 فرق بر درجه عرض بلدى حاصل اولدى
 ودخی شمس عقب اولنده اولسه جنوبي به
 مثال يونك دخی ميلي اون برحق در
 غاية الارتفاعى اوتوزيدى بحق در

ايكسنى جمع ايلدك ايكسده جنوبي اولدوغندن
 اوتوري فرق طقوز درجه اولدى اندن
 صكره بوقرق طقوز درجه طفسان دن
 كيدر ذك قسطنطينه نك فرق بر درجه
 عرض بلدى حاصل اولدى هرقنقى شهر ك
 مراد اوله بوطريقه عمل ايله سيب مراد
 حاصل اولور **الباب السادس** فى معرفة
 نصف الفضل ونصف قوس النهار والليل
 التخي باب نصف فضل نك وكبح نك وتكوند
 نصف قوس سارك بلسى بيانندن در نصف
 فضل ديوا عندال وقتك نصف قوسيه
 اعتدال وقتدن غيريك نصف قوس
 نهارك مابينده اولان تفاوته ديور
 بونلرى بلستك طريقى بودر كه خطى درجه
 شمس اوزرته قوتوب مرمى اوزرته كنور
 نشانليه سن آندن خطى حركت اشدوزه
 سن تا مرمى افق اوزرته واقع اولمخ اندن
 نظر ايله سن اشفه قوس ارتفاع درجا
 تندن خطى خط مشرق ومغرب اراشدن
 قاج درجه وارسه اول كونك نصف فضل
 اول اولور اول نصف فضل ايله خط نصف

النهارا راستنده قاج درجه وارايه اول كونك
 نصف قوس النهارى اولور اكر شمس جنوبى
 برچارنده اولجى اولور سه بويله اولور **مثلا**
 شمس غرب اولنده اولسه كه جنوبى برچارندن
 برسيد بونك نصف فصله سى اون اولور
 پس بونصف فصله معلوم اولد قدن صكره
 طقان درجه دان برنده نقص و برنده زباده
 ايله اول كونك نصف قوس النهارى حاصل اولور
مثلا شمس نور اولنده اولسه شمالى برچارندن
 بريسى در بونك دخى نصف فصله سى اون
 درجه در نصف قوس نهارى يوز درجه در
 پس قلايه دخى بونك كوره معلوم اولنه و
 دخى هر قنغى نصف قوس نهارى يوز سكيان
 درجه دن كيد ريك اولور سلك اولد بلكى
 كونك نصف قوس ليلي حاصل اولور **مثلا** نور
 اولنك يوز درجه نصف قوس نهارى
 يوز سكيان دن طرح ايلك اول كونك
 سكيان درجه نصف قوس ليلي باقى قالد
 پس بومثال ايله كفايت اولدى قلايه دخى
 بونا كوره قلايه اولنه و دخى بونصف قوسلرك
 هر بويسه بركند و مقدارى درجه دخى زباده

ايلسك تمام قوس نهارى با قوس ليلي حاصل اولور
مثلا نور اولنك يوز درجه نصف قوس نهارى
 يوز درجه دخى قاندى ايكي يوز درجه تمام
 قوس نهارى حاصل اولدى و قس على هذا **المطلب**
سابع فى معرفة الدائر وفضل الدائر من الارتفاع
 يدخى باب ارتفاع دن دائر دخى فضل الدائر
 بلسنك بيانده در دائر د بونهارك اولدن
 كنه و دخى نهارك آخره قلايه ديرو فضل
 الدائر زواله باقى قلايه دخى ذوالدن كنه ديرو
 پس بونهارى بلسنك طبقى بودر كه خطى درجه
 شمس اورزنده كنور وب قمرى اورزنده حكوب
 نشانليه سن اذن صكره ارتفاع مقدارى
 مقنطرلك اولدن مقنطر صياسى هرون
 مقنطر به ابرسور به خاطر كده دوتاسن اذن
 خطى حركت ايتد در دن نامرى اول وقتك
 ارتفاعى مقدارى خاطر كده دوتد **مثلا**
 مقنطره اورزنده واقع اولنه اذن نظر ايلسه
 خط قوس ارتفاعك اخريدن قاج درجه
 كند بيه اول ارتفاعك فضل الدائر اول
 اولور يعنى زواله باقى قلايه اولور اكر ارتفاع
 ذوالدن او كوردى اولجى اولور ذوالدن

کجی اولور و دخی بو فضل الدائری اگر ارتفاع
 زوالدن صکره اولجی اولور سه اول کونک نصف
 قوس نهاردن طرخ ایله سن اول ارتفاعک
 اولور مثله شمس نور اولده اولسه اول کونک
 اوتور درجه ارتفاعک فضل الدائری الشمس
 درجه اولور دائری فوق درجه در دخی
 فوق ارتفاعک فضل الدائری فوق التي درجه
 در دائری الی دورت درجه در دخی
 الی بس ارتفاعک فضل الدائری بکومی بودرجه
 در دائری شمس طقوز درجه در بس سندی
 بومثاله کورم عمل ایله عملک راستمدرد کل
 مید ریونلور دن معلوم اولور **الباب الثانی**
 فی معرفة ارتفاع العصر والدائر بین الظهر
 والعصر والدائر بین العصر والمغرب سکر الخ باب
 عصرک ارتفاعی دخی ظهر ایله عصرک مابینده
 کجی دائری و دخی عصر له شمس غروبک
 مابینده کجی دائری بکومی بیانده در یونلری
 بکونک طرخ بودر که اول خطی درجه شمس
 اوزر نه کورب صری جکوب اوزر نه مابین
 ابدن خطی حرکت ایتد و رسلک تا شمس قوس
 عصر اوزر نه واقع اوج ابدن نظر ایله سن

اخرا مقنطر ابدن مری السند نه مقنطره واقع
 اولدیسه اول کون عصرک ارتفاعی اول اولور
 و دخی اشعه قوس ارتفاعک آخر درجه لرندن
 خط قاج درجه قطع اندیسه ظهر عصرک
 اراسنده کجی اول اولور و دخی بودائری اول
 کونک قوس نهاردن کید رند باقی قلو رسد
 عصر دن شمسک غروب نه وارجه دائری اولور
مثلا شمس نور اولنده اولدیغی کون قسطنطیه
 ربینده مری اوتور اوج مقنطره اوزر نه واقع
 اولمشد عصرک ارتفاعی اول کون اول اولور
 و دخی اشعه قوس ارتفاعک آخر دن خط
 الی التي بحوق درجه قطع ایشد راول کونک
 ظهر نندن تا عصر نه وارجه دائری اول اولور
 و دخی اشیو الی التي بحوق دائری نور اولنک
 یوز درجه نصف قوس نهاردن کید رددک
 اول کونک عصر اوج سن شمسک غروب نه
 وارجه فرق اوج **باب** درجه دائری حاصل
 اولدی قلا بیده بومثاله کوره قیاس اولنه
 بومثال عصر اولد کوره مثال در که امامین
 قول اوزر نه اولور عصر در اکثر سواد اعظمه
 معمول به اولان دخی بو عصر **الباب التاسع**

فی معرفه دخول اول وقت المغرب و حصتی
الشفق و الفجر طغورخی باب مغربك اول وقت
کبر و دخی شفقك و جرك حصه لری بلی
بیاننده در اول مغربك اول وقتك دخول
شمسك صحیح چه هر بر شهرك افق مغربك
غروب ایلمسند عبارت در پس شمسك
غروب دخی هر کشتی بلر الا آیات ارتفاعك
عملنده و علمنده زیاده اهتمام ایلمسار بلور
الحق و دخی شمسك غروب شرق جانبند
اشغافق دن ظلمات ظاهر و مغلفه دخی معلوم
ما دامکه شمس تمامچه غروب ایلمه مش اوله
شرق جانبند ظلمات ظاهر اولر و دخی
شمسك طلوعیده ظلمات معلور اولر زیرا
ما دامکه غروب جانبند ظلمات دخی اینب
کتماشد راول وقت معلوم اوله که دخی
شمس طغما مشد وقت پریدر پس امدی
شمس غروب ایلمد و کی صحیح چه معلوم اولدند
صکره اختتام اذانی تأخیر اولمه الا فکره
بلوت اولایا طمان هر نه انبه اول وقت بر
درجه مقداری تأخیر اولمن احتیاطا
قیرمزد یمشار فقرها نك دخی اتفافی بونك

اوزر نه در خصوص مبارك رمضان که صوم
افطار ایلک بوقته موقوفه و حضرت رسول
الله علیه السلام سنتی دخی بود که صومی
افطار ایلک لکه شمس غروبندن صکره عجل
اوله حتی تفاقدن یمشار در که مبارك رمضان
شمسك غروبندن صکره اذانی بر درجه تأخیر
ایلک منکر دند و دخی سنت مخالفه زیرا
صومی افطار ایلک منک افطاری تأخیر
اولماسنه سبب در پس تأخیر سنت مخالف
اولوب مشقه علامدن بدع منکره دند و بدو
اجل دن اختتام اذانك وقتی خصوصه بر مقدار
تفصیل و پر دم و دخی بوده سبب اولدیکه وقت
اولنره اختتام اذانی باز کونلرنده زیاده
اجفلق کونلرده شمسك غروبندن صکره اوج درجه
مقداری تأخیر ایلیوب اندن اذان او قسه لر
خلقك اکثری دخی کون وار ایکی اذان اولدند
دیومو قناری تخفیل ایلمر لیکه بعضی نمازی
تأخیر ایلمر بر مقدار دخی آکا زمان و پر لر
زیرا وقتك احوالی یلمسارک زعمیه شول قوللق که
اجفلق کونلرده شمسك غروبندن صکره واقع اولر
او کتمك کر که اختتام اذانك وقتی اوله پر لر

بونك كمتسك آخرى خود يا شونك وقتي كرمسيدر
بوسوز خطا در پس معلوم اوله كه قسطنطينيه ده
ياز كونا نرنده كه زياده اجقالي كونلر اولاول
كونلرده هيچ بروقت بو قدر كه شمسك غروبند
صكره ايكي درجه كجوب دخي اخشام ازانتي
او قوده بيلاه خلقك دلندن قاجوبن زيرا اهل
علمندن بعضيسي بو خصوصده خلفه بيلاه تابولور
اوتانك احوالي بلد كلرنندن اوتوري پس موقتارك
چكزي بونلرك الدن خون اولمشدر اندن
اولوري بروقتك خصوصده خصوصامبارك
رمضان شريفده اول ايكي جهان فخرى رسولك
صلى الله عليه وسلم سنتي رعایت اولمند و غي
ايچون و دخي علما نك و فقها نك كتابلرند
يا ز دقاري عمل اولمند و غي ايچون زياده تفصيل
و بزدن تا كه بو علم ميقاته زياده طالب و راغب
اولنلر مطلع اولالوردخى سنت اورزينه عامل
اولنلردن تا كه اجر جبريل و ثواب جميل ايله يفتيم
اولالرا ميني يامعين و دخي كلارك شفقه شفق
ديواميني قولي اورزينه افق مغربده شول قوللعه
ديرلر كه شمس غروب ايتد كد نصكره واقع اولور
شفقك حصه سي ديوشمسك غروبيله بوقرالى

اولماسنك مابيننده اولان مدته ديولر اكثر
معمول به اولان دخي بودر فجر ديوشول افق
مشرقده ارقورسنه آغون ايد بيلعه ديولر
فجر ك حصه سي ديوكند و نك طلوعيله شمس
طلوعنك مابيننده اولان مدته ديولر پس
بونلري بلسنك طريقى بودر كه اولامخيطى بنشاييله
ايد نصكره خيطى حركت ايتد و ره سن تا حري
قوس فجر ك يا شفقك هرقنقسي مراد ايسه
اوزرينه واقع اولنجه اندن نظر ايليه سن اكر عملك
شفقك ايچون اولور سه خيط قوس ارتفاعك
اولندن قاج درجه قطع ايله ايسه اول كونده
شفقك حصه سي اول اولور و اكر عملك فجر
ايچون اولور سه خيط قوس ارتفاعك آخرنك
قاج درجه كسديسه اول كوندن فجر ك حصه سي
اول اولور **مثلا** شمس نور اولندن اولد و غي
كون شفقك حصه سي قوسك اولندن يكرمي
بشي درجه بولور و فجر ك حصه سي قوسك
آخرندن يكرمي سكر درجه بولور پس بومثاله
كوره عملك صحيح ميدرد كلاند رايحان ايله سن
بمات **مثلا** في معرفة السميت من الارتفاع
اوننجي باب هرا ارتفاعك سمتي بلمه سي بيانده

بونی بلسنك طریق بود که خطی درجه شمس
اوزرینه کتور و ب مری اوزرینه نشانده قلون
صکوه خطی حرکت اید و رهن تا مری مقنطراتک
اولدن اول وقتک ارتفاعی مقداری
مقنطره اوزرینه واقع اولجه نته که فصل الدائر
باینده عمل ایلد و کک کی اندن نظر ایلیم سن
سموت اجراسندن قاج سمت کس دیبه اول
وقت اول ارتفاعک سمتی اول اولور و دخی
بوسمتک جهتی جنوبی اولور اگر مری دائرة اول
السموتدن کجوب انجروییه کردیم و دخی اگر
ایر شماس اولسه شمالی اولور و دخی اولدن
او کردی اولان سمت شرقی دیر لر اولدن صکره
اولان سمت غربی دیر لر **مثلا** شمس تورا اولنده
اولسه ارتفاع مری دخی او توز اوج درجه اولسه
سمت جنوبی سی اون بیدن اکسیجک اولور
اما ارتفاع اون ایکی اولسه سمت بشی درجه
شمالیدر زیرا دخی دائرة اول السموت اوزرینه
نیشمدی ما دامکه عملکن دائرة اول السموت
اوزرینه ارشامس اولسه بولنان سمت شمالی
اولور حتی عملکن مری دائرة اول السموت
اوزرینه ایرشه اول ارتفاعک اول وقت سمتی

۱۹
اولاز زیرا شمالدن جنوبه کجسه کرکدر و قس
على هذا **الباب الحادی عشر** فی معرفة سمت القبلة
اون برنجی باب مهر شهرده سمت قبله جقار ماسنك
بیاننده در بونك استخراجك طریق بود که
اولا معلوم اولمق کرکدر مکنك طولی یتمی یکن
درجه در و دخی عرضی یکومی برنجی درجه در
و دخی اول قبله سن دیلد و کک شهرک یعنی
قسططنیه اولد و غنی نفذیرجه طولی الشمس
درجه در و عرضی فوق بر درجه در پس بونلو
بلند کدن صکره خطی خط وسط السماء
اوزرینه کتورده سن و دخی مدار حملدن یوقاری
شمال جانبیه عرض مکله که یکومی برنجی درجه در
اول مقدار مقنطره صایوب اول مقنطره اوزرینه
مری نشانیم سن اندن خطی حرکت اند و رهن
تا قوسک اخر ندن مکله ایلد مطلوب اولنان شهرک
طول لرینی بر بوندن کیدرب قاج درجه قبله دیسه
انك اوزرینه واقع اولجه اندن نظر ایلیم سن
مری سموتدن نه سمت اوزرینه واقع اولدیم
اول دیلد و کک شهرک سمت قبله سی اول اولور
مثلا قسططنیه نك سمت قبله سی **ح** درجه در
ا درنه نك **ح** درجه در مصرک **ل** درجه در

دمشق **سا** درجه در پس عمك بونار ايله
 امتحان ايله سن و دخی بلك دلسك كه هر شهر
 سمت قبله سی نه جانیه در بونك سكر حانی وارد
 پس آمدی بویله اولدوغی تقدیرجه نظر ایلیم
 اگر مکه طولی ايله اول قبله سن دیار و وکاء
 شهرک طولی برابر اولجی اولورسه ایکی دن
 حالی دکلدر یا اول شهرک عرضی مکه عرضدن
 جوق اوله یا از اوله اگر طولی برابر اولوب
 مراد اولنان شهرک عرضی مکه عرضدن جوق
 اولجی اولورسه عمده **موصول** بویله اولدوغی کبی
 پس اول شهرک قبله سی خط نصف النهار
 اورزیه جنوب جانیه اولور و اگر اول شهرک
 عرضی مکه عرضدن از اولجی اولورسه عینده
صفا بویله اولدوغی کبی پس اول شهرک
 قبله سی خط نصف النهار اورزیه شمال جانیه
 اولور و اگر مکه نك عرضی اول قبله سی مراد اولنان
 شهرک عرضی برابر اولجی اولورسه بودخی
 ایکی دن خالی دکلدر یا اول شهرک طولدن
 مکه نك طولی جوق اولسه و یا از اوله اگر عرضی
 برابر اولوبده مکه نك طولی اول مطلوب اولنان
 شهرک طولدن جوق اولورسه مغربده **فاس**

بویله اولدوغی کبی پس اول شهرک قبله سی خط
 مشرق و مغرب اورزیه شرق جانیه اولور اگر
 مکه نك طولی اول شهرک طولدن اکسک
 اولورسه عینده **موصول** بویله اولدوغی کبی
 پس اول شهرک قبله سی خط مشرق و مغرب
 اورزیه غرب جانیه اولور و اما طولی بریده
 و عرضی بریده بر برینه مخالف اولجی اولورسه
 بونك دورش حالی وارد یا مکه نك طولی اول
 مراد اولنان شهرک طولدن ارتق اولوبده
 عرضی اکسک اوله و یا طولی اول شهرک طولدن
 و عرضدن اکسک اوله و یا خود مکه نك
 طولی و عرضی دخی اول شهرک طولدن و عرضدن
 ارتق اوله اگر مکه نك طولی اول شهر مطلوب
 طولدن ارتق اولوبده عرضی عرضدن اکسک
 اولجی اولورسه دارالاسلام سلطنتده قسطنطیه
 بویله اولدوغی کبی پس اول شهرک قبله سی
 جنوب جانیه اولان خط نصف النهار دن
 شرق جانیه اولور و اگر مکه نك طولی اول شهر
 طولدن اکسک اولوبده عرضی عرضدن ارتق
 اولجی اولورسه عمان قصه سی **ضمار** بویله اولدوغی
 کبی پس اول شهرک قبله سی شمال جانیه اولان

خط نصف النهار در جنوب طرفه اولور اگر
مکه نك طولی دخی عرضی دخی اول مراد اولان
شهرک طولن دن و عرضن دن اکسک اولجی
اولور **بقدا** بویله اولدوغی کی پس اول شهرک
قبله سی جنوب بجانب اولان خط نصف النهار
غرب طرفه اولور اگر مکه نك طولی دخی عرضی
دخی اول شهرک طولن دن و ارضن دن ارجی
اولور **حبش** **م** بویله اولدوغی کی پس
اول شهرک قبله سی شمال جانب اولان خط
نصف النهار در شرق طرفه اولور **الباب الثاني**
عشر فی معرفة اخراج الجهات ونصف القبلة
اون ایکنی باب جهات اربعه جقر مانی و دخی
قبله نصب ایله سنی بیان ایدر بونلری بلمسک
طریق بودر که دیلر و کل وقتک ارتفاعنک
سمتی بیلر سنکه سمت باینده بیان اولمشدر
و دخی خطی اول سمت مقداری قوس ارتفاع
اوزرینه وضع ایلیه سن وضع ایلمکک طریق
بودر که ایکیدن خالی دکلر یا قوس ارتفاعن
اولدن و یا اخرندن وضع ایلیه سن و اگر اول
دیله و کل وقتک سمتی شرقی جنوبی اوله یا
غربی شمالی اوله اول ایکی وقتک خطی وقتک

سمتی مقداری قوس ارتفاعنک اولدن وضع ایلیه
و اگر وقتک سمتی شمالی اوله یا غربی جنوبی اوله
برایکی وقتک خطی وقتک سمتی مقداری
قوس ارتفاعنک اخرندن وضع ایلیه سن ایدن
صکوه خطی بر مقدار موم ایله اول سمت مقدار
درجه اوزرینه بر کیده سن برندن ایرلیه ایدن
ربع دائرة بر دوزیر اوزرینه وضع ایلیه سن
بر وضعله که دائرة نك کناری افق جانب
اوله و دخی ربع مرکزی شمس طرفه اوله ایدن
صکوه بر خط بر شاقول اصا سن شمس ربع
مرکزی مابینده بر الک ایله صلندر و ده سن
و بر الک ایله دخی ربع دائرة بر اوزرندن آرد
آرد و ندره سن نا اول صالنان خطک کولک
ربع دائرة نك مرکزی اوزرینه او غروب کیش
خطک دویدر اوزرینی راست اورتی پس
بویله اولدوغی تقدیر ربع دائرة جهات اوزرینه
وضع اولمش اولور اما شول خط که سمتک عددی
ایله ابتدا ایلمک اول خط خط مشرق و مغرب
دیرلر اول بر خط خط نصف النهار دیرلر اول
ایکی خطک هر بریس اوزرینه تا جهات اربعه
حاصل اوله و دخی اول ایکی خطک تقاطعندن

دوت ربع حاصل اولور اول دوت ربع بر ربع
 شرقی جنوبی دیولو و بر ربع شرقی شمالی دیولو
 و بر ربع غربی شمالی دیولو پس امدی مکه شرف
 معا الله تعالی قنغی ربع این ربع دائرة نك
 اوزر نیمه وضع ایله بروضله که ربع دائرة نك خط
 مشرق و مغرب استخراج اولنان خط مشرق و مغرب
 موازی اوله و دخی ربع مرکز ایکی خط
 تقاطع ایتدوکی نقطه به اولمق کرکدر و دخی
 ربع خط مشرفدن سمت قبله مقداری حیطی
 قوس ارتفاع اوزر نیمه وضع ایله پس بوتقدیر
 حیط سمت قبله به مطابق اولمق اولور قبله
 دخی قوس ارتفاع طرفه اولور پس امدی
 قسطنطنیه ده ربع دائرة شرقی جنوبی اولان
 ربع وضع ایله کرکدر و دخی مرکز ایکی
 خط تقاطعنده راست ایتدکدن
 مکن خط مشرق و مغربدن سمت
 مکه مقداری فرق سکر درجه در قوس
 ارتفاع اوزر نیمه حیطی وضع ایله کرکدر بوتقدیر
 سمت قبله مطابق
 اولدی دخی قوس
 ارتفاع طرفه
 واقع اولدی

